

УДК 342.7:355.01(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-162-173](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-162-173)

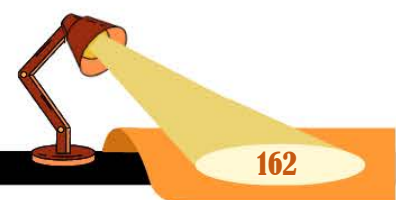
Діхтярук Андрій Борисович кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського ПрАТ "ВНЗ МАУП", м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0002-5769-4395>

КОНСТИТУЦІЙНІ МЕЖІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИКА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена тим, що запровадження воєнного стану ставить перед державою завдання не виходити за межі конституційних гарантій. Метою статті є з'ясування допустимого рівня обмеження прав і свобод людини під час воєнного стану. А також визначення того, наскільки українська модель узгоджується з міжнародними стандартами у сфері прав людини. Методологія дослідження поєднує аналіз нормативних актів, порівняльно-правовий підхід, вивчення практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) й елементи контекстуального аналізу. Це дозволило розкрити не лише формальну структуру правових норм, а й специфіку їхнього практичного застосування. Визначено, що в Україні має місце механізм обмеження прав у період воєнного стану. Проте він потребує додаткових гарантій від надмірного втручання. Виявлено, що міра впливу на різні групи прав є неоднорідною. Одні можуть бути тимчасово звужені. Тоді як інші залишаються абсолютно незмінними. З'ясовано також, що підзаконні акти, хоч і забезпечують оперативність управління, становлять ризик для передбачуваності правового регулювання. Аналіз практики ЄСПЛ продемонстрував важливість тесту пропорційності. Без нього будь-яке обмеження автоматично втрачає ознаки законності. Особливо цінним результатом стало виокремлення конкретних ситуацій, де українська практика частково розходиться з міжнародними вимогами. Це дало унікальні аналітичні дані щодо можливих точок корекції правозастосування. Практична значимість дослідження полягає у можливості використання отриманих висновків для вдосконалення нормативної бази. А також вироблення єдиних стандартів оцінки пропорційності.

Ключові слова: судова практика, надзвичайні ситуації, принцип пропорційності, національне законодавство, демократичне суспільство.

Dikhtiaruk Andrii Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Law at Volyn Institute named after Vyacheslav Lypynsky, Private Joint-Stock Company "IAPM Higher Educational Institution," Lutsk, <https://orcid.org/0000-0002-5769-4395>

CONSTITUTIONAL LIMITS OF RESTRICTIONS ON HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS DURING MARTIAL LAW: UKRAINIAN PRACTICE AND INTERNATIONAL STANDARDS

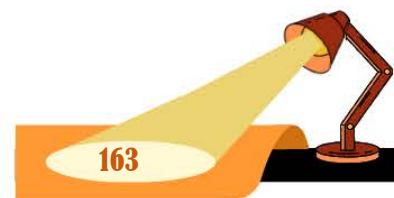
Abstract. The relevance of the study is due to the fact that the introduction of martial law sets the state the task of acting decisively, without going beyond the limits of constitutional guarantees. The purpose of the article is to clarify the real limits of the permissible restriction of human rights and freedoms during martial law and to determine the extent to which the Ukrainian model is consistent with international standards in the field of human rights. The research methodology combines the analysis of regulatory acts, a comparative legal approach, the study of the practice of the European Court of Human Rights and elements of contextual analysis, which made it possible to reveal not only the formal structure of legal norms, but also the specifics of their practical application. The study established that the mechanism for restricting rights during martial law in Ukraine has an internal logic. It was found that different groups of rights react to the emergency regime differently: some may be temporarily narrowed, while others remain completely inviolable. It was also found that by-laws, although they ensure the efficiency of management, pose a risk to the predictability of legal regulation. An analysis of the practice of the ECHR demonstrated the importance of the proportionality test, without which any restriction automatically loses its legality. Without it, any restriction automatically loses its legality. A particularly valuable result was the identification of specific situations where Ukrainian practice partially diverges from international requirements. This provided unique analytical data on possible points of correction of law enforcement. The practical significance of the study lies in the possibility of using the conclusions obtained to improve the regulatory framework.

Keywords: case law, emergency situations, principle of proportionality, national legislation, democratic society.

Постановка проблеми. Питання про конституційні межі обмеження прав і свобод людини під час воєнного стану в Україні вже давно перестало бути абстрактною темою для наукових дискусій. Воно набуло практичного виміру. Ситуації, які раніше можна було розглядати як теоретичні моделі, сьогодні проявляються у щоденних рішеннях органів державної влади, у нормативних актах і навіть у побутових обставинах громадян. Саме це і визначає потребу в ґрунтовному дослідженні: реальність вимагає чітких юридичних орієнтирів.

Складність полягає в тому, що критерії допустимості обмежень прав, котрі впливають із Конституції, не завжди співпадають із міжнародними стандартами. Натомість, вони інколи набувають різного змісту залежно від практики застосування. Проблема ускладнюється тим, що судова практика, особливо в умовах війни, еволюціонує швидко, а наукові дослідження – значно повільніше.

Потреба у новому науковому осмисленні також зумовлена тим, що українське законодавство у період воєнного стану активно змінюється. Деякі

обмеження вводяться вперше, інші – модифікуються, частина – потребує додаткового тлумачення. Коли ж одночасно діють норми Конституції, спеціальні закони, укази Президента, міжнародно-правові зобов'язання та тимчасові винятки з них, виникає ризик колізій. А колізії в умовах кризового управління можуть породжувати свавільні рішення або надмірну зарегульованість.

Очевидною є й інша прогалина: досі не сформовано повної моделі взаємодії між державними інтересами та правами особи у воєнних умовах, яка була б водночас практичною, правово вичерпною та узгодженою зі стандартами Європейського суду з прав людини. І хоча окремі рішення ЄСПЛ та позиції міжнародних органів створюють певні орієнтири, вони не завжди дають прямі відповіді на унікальні для України ситуації. Спроба знайти відповіді на ці питання і формує логіку даного дослідження. Воно покликане заповнити наукову прогалину між теоретичними моделями та реальними обставинами воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позиція Е. Дорошенка [1] показує, що конституційний режим воєнного стану в Україні не лише допускає тимчасове звуження окремих прав, а й уже «прописав» його межі через перелік статей Конституції, від яких можливі відступи. Важливо інше: Дорошенко фактично картографує простір дозволеного, фіксуючи, що дієвість обмежень забезпечується їхнім чітким нормативним окресленням і терміновістю застосування; це знімає ілюзію «безмежної дискреції» влади. Водночас у роботі бракує деталізованої оцінки якості підзаконних актів і механізмів судового контролю – саме тут залишено поле для уточнень.

Д. Л. Вітюк і Н. М. Салецька [2] виходять за межі суто національного зрізу й вибудовують порівняльну рамку з міжнародними стандартами. Автори демонструють, що саме інституційні гарантії (парламентський і судовий нагляд) визначають, чи перетворюється формально законний інструмент на надмірне втручання.

Л. І. Летнянчин і В. О. Яворський [3] переводять дискусію у площину практики ЄСПЛ. Автори виокремлюють прикладні критерії допустимості втручання (законність, легітимна мета, необхідність у демократичному суспільстві) як робочі фільтри для національного правозастосування.

О. С. Волохов [4] працює на стику конституційного права та міжнародних стандартів і пропонує, по суті, концептуальну «раму відповідності». Автор наголошує, що непорушні права (право на життя, заборона катувань тощо) становлять тверде ядро, якого не торкається навіть війна, тоді як змінюваний пояс прав – зона для строго дозованих і тимчасових втручань. Цінність цього підходу в його системності: Волохов не просто констатує перелік дозволених обмежень, а розкладає їх за рівнями юридичної стійкості.

Д. Д. Гриньо [5] зосереджується на внутрішній логіці українського правопорядку в період війни й виходить на два прикметні висновки. Перший: перелік

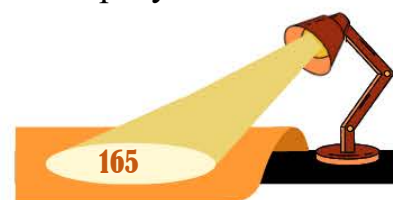

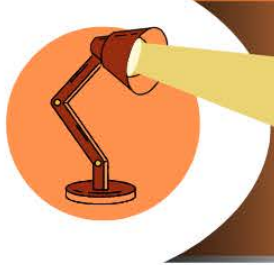
прав, які можуть бути звужені, в Україні корелює з типологією загроз (безпека, публічний порядок, захист інформації), що підвищує передбачуваність рішень. Другий: інституційна інфраструктура контролю ще не витримує рівномірно навантаження, унаслідок чого виникає асиметрія в регіональних практиках. Ця діагностика цінна тим, що показує «де болить», проте не містить розкладки за галузями права, де різниця в підходах особливо разюча (медіапростір, релігійні організації, мобілізаційні процедури) – ми беремо цю нитку для подальшого аналізу. В. А. Боровик [6] демонструє, що судовий перегляд санкційних рішень, уніфіковані критерії пропорційності, прозорі часові межі обмежень знижують ризики «перекручення» правових інструментів у практиці.

Мета статті – дослідження конституційних меж обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Застосовувати обмеження прав і свобод людини та громадянина допускається лише у справді виняткових ситуаціях – і тільки так, як це чітко визначено чинним законодавством. Конституція України, зокрема стаття 64, прямо окреслює обставини, за яких можливі такі відступи від звичайних гарантій. Йдеться насамперед про запровадження воєнного чи надзвичайного стану, коли держава змушена діяти для захисту безпеки та життя людей. Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року в країні було запроваджено воєнний стан. Згодом, згідно з Указом № 757/2022 від 7 листопада 2022 року, його дію продовжили до 19 лютого 2023 року. У пункті 3 Указу № 64/2022 визначено, що на час дії воєнного стану можуть тимчасово обмежуватися окремі конституційні права і свободи громадян, зокрема ті, що гарантуються статтями 30–34, 38, 39, 41–44 та 53 Конституції України [1, с. 247; 9]. Пояснення самого поняття «воєнний стан» міститься у статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно з ним, воєнний стан – це особливий правовий режим, який може бути введений на всій території держави або в окремих її регіонах у разі збройної агресії чи в інших передбачених законом ситуаціях. Він передбачає надання державним органам додаткових повноважень, необхідних для захисту країни, відсічі агресії та гарантування національної безпеки [1, с. 247; 10]. Зокрема, у період дії воєнного стану держава може тимчасово запроваджувати низку обмежень. Це може стосуватися свободи пересування, роботи засобів масової інформації, проведення мітингів чи демонстрацій.

Окрім Конституції, порядок обмеження прав і свобод під час воєнного стану визначається також низкою інших законодавчих актів. Зокрема Кримінальним кодексом України, Кодексом адміністративного судочинства та іншими нормативними документами. Постанови Кабінету Міністрів уточнюють організаційні механізми – від правил запровадження комендантської години до мобілізації ресурсів чи трудової повинності. Так само, органи місцевої влади та військові адміністрації ухвалюють рішення, що стосуються конкретних територій. Вони можуть, наприклад, визначати особливий порядок пересування

людей у певних районах або правила поведінки на територіях, де діє військовий контроль. Такі кроки дають змогу оперативно реагувати на ситуацію й забезпечувати безпеку громади [2, с. 29].

Міжнародні підходи до обмеження прав людини в умовах надзвичайних ситуацій спираються на систему універсальних і регіональних правових актів. Ключовими документами, що регулюють це питання на глобальному рівні, є Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року, Європейська конвенція з прав людини 1950 року та правові позиції міжнародних судових інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини і Комітету ООН з прав людини. Проте такі заходи мають бути обґрунтованими, пропорційними та сумісними з іншими міжнародними нормами.

Водночас певні права людини не підлягають обмеженню за жодних обставин – серед них право на життя, заборона катувань і рабства, а також свобода думки, совісті та релігії. Наприклад, у Франції під час надзвичайного стану розширюються повноваження правоохоронних органів, запроваджується контроль за діяльністю медіа та можуть обмежуватися масові зібрання. У Великій Британії в кризові періоди уряд отримує додаткові інструменти для обмеження свободи пересування та доступу до інформації. У США президент може вводити контроль за діяльністю окремих організацій та економічними процесами під час воєнного або надзвичайного стану [2, с. 30].

Аналіз практики Європейського суду з прав людини показує: якщо держава обмежує права не заради справді легітимної мети, то й засоби, які вона застосовує, автоматично не можуть вважатися правомірними. Водночас сам перелік прав, які допускається обмежувати, має тлумачитися максимально вузько та вичерпно. Проте легітимні цілі, задля яких можливе таке обмеження, ЄСПЛ інколи розглядає достатньо широко. Відступ держави від міжнародних зобов'язань у надзвичайних ситуаціях також повинен мати чітке обґрунтування. Так, у висновках Відділу програм співробітництва Ради Європи, підготовлених на основі аналізу справи «Government of Denmark v. Greece» та низки пов'язаних з нею рішень, визначено ключові критерії правомірності таких відступів. Ситуація має бути реальною, невідвратною й такого масштабу, що її наслідки стосуються всієї нації. Нормальне функціонування держави має опинитися під загрозою, а сама криза повинна бути настільки винятковою, що звичайних механізмів і стандартних інструментів, передбачених Конвенцією для підтримання громадського порядку, безпеки чи здоров'я, вже явно недостатньо [3, с. 243].

У справі «Vedat Şorli v. Turkey» Європейський суд з прав людини розглядав питання свободи вираження поглядів у період дії надзвичайного стану. Заявник опублікував у Facebook критичні висловлювання на адресу Президента Туреччини. Уряд, посилаючись на спробу військового перевороту, заявив про відступ від своїх міжнародних зобов'язань і, зокрема, обмежив свободу слова, що призвело до арешту заявника. ЄСПЛ дійшов висновку, що такі дії держави не

відповідали вимогам демократичного суспільства. Обмеження свободи вираження поглядів та взяття заявника під варту визнано непропорційними поставленим цілям і такими, що не мали реальної необхідності [3, с. 244].

Таблиця 1

Міжнародні стандарти щодо обмеження прав і свобод людини в умовах надзвичайних ситуацій

Міжнародний стандарт / принцип	Зміст та наукове обґрунтування
Чітка та легітимна мета обмеження	Обмеження допускаються лише з визначеною метою: захист прав інших осіб, забезпечення державної безпеки, підтримання публічного порядку, запобігання злочинності, охорона здоров'я та моралі населення. Принцип підтверджено МПГПП, ЄКПЛ та іншими міжнародними документами
Встановлення обмежень виключно законом	Обмеження повинні мати формальну законодавчу основу. Це запобігає свавіллям держави та забезпечує демократичну легітимність. Експерти ОБСЄ наголошують, що обмеження мають встановлюватися у первинному законодавстві, ухваленому парламентом
Принцип пропорційності та необхідності	Заходи обмеження мають бути співмірними загрозі та застосовуватись лише тоді, коли менш жорсткі механізми є неефективними. Держава повинна довести їхню обґрунтованість
Недопущення дискримінації	Обмеження не можуть ґрунтуватися на ознаках статі, раси, мови, національності, соціального походження, релігії, майнового стану чи приналежності до нацменшин. Принцип рівності – фундаментальний у міжнародному праві
Права, що не підлягають обмеженню	Абсолютні права включають право на життя, заборону катувань і нелюдського поводження, заборону рабства, право на ефективний засіб правового захисту, заборону ув'язнення за борги. Ці норми є недоторканими навіть під час війни
Обмеження, можливі лише через денонсацію міжнародного договору	Норми міжнародного гуманітарного права передбачають мінімальний рівень захисту цивільних під час війни. Держава може змінити ці гарантії лише через офіційну денонсацію договору, що тягне серйозні міжнародні репутаційні наслідки
Специфічні обмеження для окремих груп населення	Держава може встановлювати додаткові вимоги для військових, поліції, іноземців тощо, якщо це передбачено законом і не має дискримінаційного характеру. Значущим прецедентом є справа «Rekvényi v. Hungary» (1999)
Додаткові обмеження у режимах надзвичайного чи воєнного стану	Можливе тимчасове звуження певних прав, наприклад свободи пересування. Водночас абсолютні права, такі як право на життя чи свобода віросповідання, не можуть бути обмежені
Вимога обґрунтованості під час війни та кризових ситуацій	Держава повинна аргументувати необхідність кожного обмеження, діяти відповідно до Конституції та не порушувати міжнародних стандартів, навіть в умовах збройної агресії чи надзвичайних загроз

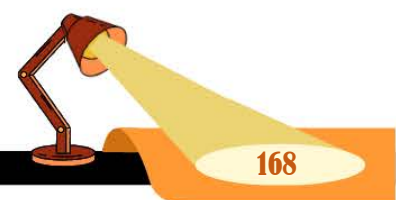
Джерело: складено автором на основі [4; 7; 8]

У межах дослідження проблематики обмеження прав людини під час воєнного стану важливе значення, окрім конституційних норм та положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», мають стандарти, закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини. Саме вони формують ключову міжнародно-правову основу регулювання взаємовідносин між державою та особою в умовах надзвичайних викликів. Застосування положень Конвенції та виконання рішень ЄСПЛ є сьогодні дієвим механізмом контролю за дотриманням фундаментальних європейських принципів – демократії, прав людини та верховенства права. В основі такого контролю лежить принцип пропорційності, який вимагає, щоб національне законодавство було чітким, передбачуваним і доступним, а будь-яке втручання у гарантовані Конвенцією права здійснювалося лише «на підставі закону», переслідувало легітимну мету та відповідало критерію «необхідності в демократичному суспільстві». Сукупність цих вимог формує відомий трискладовий тест ЄСПЛ, який застосовується до оцінки правомірності обмежень. У світлі стратегічного курсу України на вступ до Європейського Союзу та отримання статусу країни-кандидата імплементація європейських стандартів у сфері прав людини набула особливої актуальності [5; 9]. Це зумовлює необхідність глибокого наукового аналізу співвідношення підходів до регулювання обмежень прав людини під час воєнного стану, закріплених у Конституції України, положеннях Європейської конвенції та практиці Європейського суду з прав людини.

Незалежно від обраної моделі регулювання, демократичні держави поступово приходять до спільного висновку: повна та нічим не обмежена влада під прикриттям воєнного стану є неприйнятною, адже саме вона руйнує ті цінності, які держава зобов'язана захищати. Досвід ХХ століття переконливо засвідчив небезпеки надзвичайних режимів. Так, у Сполучених Штатах випадки запровадження воєнного стану були вкрай поодинокими; навіть у період Другої світової війни Верховний суд у справі *Ex parte Milligan* (1866) наголосив, що цивільні суди не можуть бути замінені військовими трибуналами, якщо продовжують функціонувати, – адже навіть під час війни конституційні гарантії не втрачають своєї сили [10]. У державах Європейського Союзу застосування надзвичайного стану регулюється як національним законодавством, так і міжнародними зобов'язаннями, зокрема Європейською конвенцією з прав людини. Наприклад, Франція у 2015–2017 роках після масштабних терактів запровадила режим надзвичайного стану, який передбачав додаткові обмеження пересування та свободи зібрань. Водночас усі такі заходи перебували під наглядом парламенту й судів, а надмірні обмеження – зокрема тривалий домашній арешт без рішення суду – зазнавали критики правозахисних організацій і згодом були пом'якшені [6, с. 331].

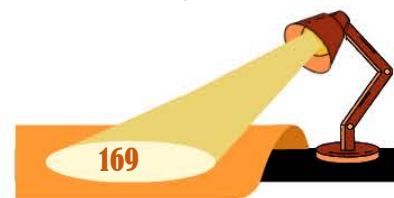

Таким чином, міжнародна практика підтверджує: наявність дієвих правових гарантій у сфері прав людини під час воєнного стану є обов'язковою умовою функціонування демократичної держави. Хоча війна чи інша надзвичайна ситуація дійсно потребує спеціальних заходів, ці заходи мають залишатися в межах, визначених принципами верховенства права. Україна загалом дотримується цього підходу: застосовує процедуру дерогації, орієнтується на міжнародні стандарти та забезпечує роботу ключових інституцій правосуддя. Водночас практика свідчить про окремі проблемні випадки [11]. Правозахисники та міжнародні експерти неодноразово звертали увагу на надмірні обмеження свободи слова й релігії, використання примусових мобілізаційних заходів із сумнівною законністю (так звана «бусифікація»), а також на санкційні рішення РНБО, ухвалені без належного судового контролю, що викликало питання щодо дотримання стандартів справедливого судочинства. Ці приклади демонструють, що, попри загальне прагнення відповідати міжнародним нормам, система правового регулювання воєнного стану в Україні потребує подальшого вдосконалення інструментів парламентського, судового та громадського контролю, а також створення більш надійних гарантій від зловживання надзвичайними повноваженнями [6, с. 332].

Аналіз змісту правових актів дає змогу окреслити коло прав і свобод, які за певних умов можуть тимчасово звужуватися. Йдеться про право на недоторканність житла, про захист приватності – зокрема таємниці листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції – а також право на невтручання в особисте й сімейне життя [12]. У надзвичайних обставинах можуть бути обмежені свобода пересування та можливість обирати місце проживання, свобода думки й слова, вільне висловлення поглядів і переконань. Так само може звужуватися участь громадян в управлінні державними справами, включно з участю у виборах та референдумах. Під тимчасові обмеження можуть потрапляти й мирні зібрання, а також окремі аспекти права власності, підприємницької діяльності, права на страйк чи реалізацію права на освіту [7; 8, с.116].

Водночас Конституція визначає й такі права, які не можуть бути звужені навіть в умовах воєнного стану. До них належать рівність громадян у правах і свободах та рівність перед законом, гарантована ст. 24 Конституції України, а також право на громадянство та його зміну (ст. 25), право на життя (ст. 27), на повагу до гідності (ст. 28), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29). Не підлягають обмеженню і право звертатися до органів влади та отримувати відповідь (ст. 40), право на житло (ст. 47), рівні права й обов'язки подружжя (ст. 51), а також рівні права дітей незалежно від походження (ст. 52). Залишаються недоторканими й гарантії судового захисту (ст. 55), право на відшкодування шкоди, завданої діями держави чи органів місцевого самоврядування (ст. 56), право знати свої права та обов'язки (ст. 57) [13]. Конституція також встановлює, що закони не мають зворотної дії в часі, окрім випадків, коли вони пом'якшують

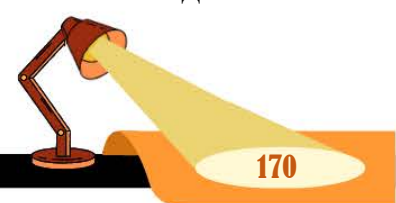

або скасовують відповідальність (ст. 58), і гарантує право на професійну правничу допомогу (ст. 59). Не допускається виконання явно злочинних наказів (ст. 60), не дозволяється двічі притягати особу до відповідальності за одне й те саме правопорушення (ст. 61), діє презумпція невинуватості (ст. 62), а також право не свідчити проти себе чи близьких осіб, коло яких визначене законом (ст. 63). Особливо важливо, що навіть у період воєнного стану держава не має права порушувати фундаментальні цінності – життя, гідність, свободу людини. Заборонені тортури, жорстоке поводження чи будь-які інші дії, що принижують людську гідність, і такі порушення завжди тягнуть за собою юридичну відповідальність [8, с.117]. Надзвичайний режим не може бути виправданням для відступу від сутності прав людини чи підміни принципів верховенства права логікою «військової доцільності».

Розглядаючи суспільне благо як певні цінності та ресурси, які органи публічної влади надають громадянам, територіальним громадам і суспільству загалом відповідно до своєї компетенції та здебільшого за рахунок податкових надходжень, варто уточнити підхід до визначення національної безпеки чи оборони як такого блага [14]. На нашу думку, сама по собі національна безпека не може розглядатися як суспільне благо в прямому сенсі. Благо полягає не в самій системі безпеки, а в результаті її ефективної роботи – у досягненні стану максимальної захищеності людини, суспільства та держави від ризиків і загроз політичного, воєнного, економічного, екологічного та іншого характеру. Саме на досягнення цього стану спрямована діяльність суб'єктів національної безпеки [11, с. 293]. Якщо перенести цю логіку на сферу демократичного цивільного контролю, то визнавати сам контроль суспільним благом варто лише у певних контекстах, наприклад, у межах історичних досліджень, що аналізують розвиток демократичних цінностей та інституцій. У більш практичному вимірі цінністю є не сам процес контролю, а його результат – зміцнення демократичності, прозорості та підзвітності державних інституцій.

Висновки. Аналіз нормативної бази та практики її застосування показав, що Україна, попри безпрецедентні виклики, загалом дотримується процедурних вимог воєнного стану: вводить його у формі, передбаченій Основним Законом, здійснює повідомлення міжнародним інституціям, застосовує тимчасові обмеження у визначених межах. У кількісному вимірі це проявляється у чітко визначених переліках прав, що можуть бути звужені, у встановлених строках дії указів, у конкретизованих повноваженнях військових адміністрацій. Якісно це засвідчує здатність держави діяти в межах права, навіть коли ситуація підштовхує до використання прискорених або жорсткіших інструментів.

У процесі дослідження окреслено кілька практичних висновків. Конституційна модель обмеження прав у період воєнного стану є цілком сумісною з міжнародними стандартами. Проте вона потребує більшої узгодженості між підзаконними актами та рішеннями судової влади. Сформульовані наукові

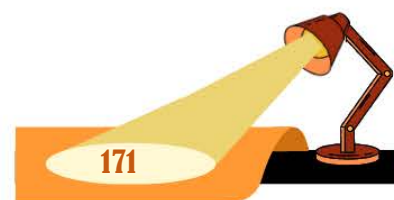

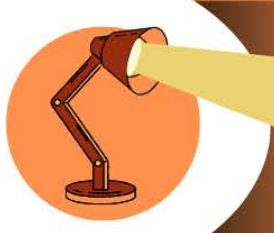
результати дають підстави стверджувати, що подальша розбудова правового механізму воєнного стану має відбуватися не стільки шляхом розширення повноважень держави, скільки через вдосконалення запобіжників проти їх потенційного зловживання. Тобто головний акцент – на якості контролю, а не кількості обмежень. Чим точніше працює механізм контролю, тим менше потреба в дискусіях про межі допустимого втручання.

Подальші дослідження у цій темі варто зосередити на кількох напрямках. Один із них – порівняння української моделі обмеження прав із практиками держав ЄС під час надзвичайних станів, особливо там, де існує розвинена система парламентського контролю. Інший – дослідження впливу цифрових технологій на права людини під час війни: від електронних повісток до алгоритмічних рішень у сфері безпеки. І нарешті, окремої уваги заслуговує питання післявоєнної адаптації: як повернутися до повноцінної дії конституційних гарантій і які механізми перехідного правосуддя дадуть змогу уникнути «правового шоку» після скасування воєнного стану.

Література:

1. Дорошенко Е. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в період воєнного стану в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. Вип. 5. С. 247 – 253. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.27>
2. Вітюк Д. Л., Салецька Н. М. Конституційні обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану: український контекст та міжнародний досвід. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 8. С. 27–32. DOI: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).8.2025.27-32](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).8.2025.27-32)
3. Летнянчин Л.І., Яворський В.О., Обмеження в реалізації прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану через призму практики європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2024. Вип. 86. С. 220 – 225. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32>
4. Волохов О. С. Особливості обмеження прав і свобод людини під час війни: Конституція України та міжнародні стандарти. *Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-6>
5. Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Конституційне право. Муніципальне право. *Часопис Київського університету права*. 2023. Вип. 2. С. 45 – 48 DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.08>
6. Боровик В.А. Обмеження конституційних прав під час воєнного стану: правові гарантії та міжнародні підходи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. Вип. 10. С. 328 – 332. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/73>
7. Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2022. Вип. 46. С. 7–18. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257802>
8. Шаповал В.Д. Особливості обмеження прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 115 – 118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/22>
9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 10.12.2025).

10. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.12.2025).
11. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Леміш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytuciyini_prava_i_svobody_lyudyny_ta_gromadyanyna_v_umovah_voennogo_stanu_2022.pdf
12. White J. Constitutionalizing the EU in an age of emergencies. *Journal of Common Market Studies*. 2023. Vol. 61(S1). P. 60–76. <https://doi.org/10.1111/jcms.13415>
13. Sedelius T., Mashtaler O., Raunio T. Semi-presidentialism and war: Executive leadership models in Ukraine during Zelenskyi's presidency. *East European Politics*. 2024. DOI: Vol. 40(4). P. 658–683. DOI: <https://doi.org/10.1080/21599165.2024.2369978>
14. Szentgáli-Tóth B. A. Central and Eastern Europe's constitutional review during public health emergencies: Analysis based on the ConstCovid database. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2025. Vol. 8(2). P. 69–92. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-N000329>

References:

1. Doroshenko, E. (2022). Obmezhenia konstytutsiinykh prav i svobod liudyny i hromadianyna v period voiennoho stanu v Ukraini [Limitation of constitutional rights and freedoms of individuals and citizens during martial law in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 5, 247–253. <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.27> [in Ukrainian].
2. Vitiuk, D.L., & Saletska, N.M. (2025). Konstytutsiini obmezhenia prav i svobod v umovakh voiennoho stanu: ukraïnskyi kontekst ta mizhnarodnyi dosvid [Constitutional limitations of rights and freedoms under martial law: the Ukrainian context and international experience]. *Yevropeyskyi pravnychyi chasopys – European Law Journal*, 8, 27–32. [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).8.2025.27-32](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).8.2025.27-32) [in Ukrainian].
3. Letnianchyn, L.I., & Yavorskyi, V.O. (2024). Obmezhenia v realizatsii prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod v umovakh voiennoho stanu cherez pryzmu praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Restrictions on the exercise of human rights and fundamental freedoms under martial law through the prism of ECtHR case law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 86, 220–225. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32> [in Ukrainian].
4. Volokhov, O.S. (2025). Osoblyvosti obmezhenia prav i svobod liudyny pid chas viiny: Konstytutsiia Ukrainy ta mizhnarodni standarty [Specifics of restricting human rights and freedoms during war: the Constitution of Ukraine and international standards]. *Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy – Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine*. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-6> [in Ukrainian].
5. Hryno, D.D. (2023). Obmezhenia prav i svobod liudyny v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Restrictions of human rights and freedoms during martial law in Ukraine]. *Konstytutsiine pravo. Munitsypalne pravo. Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Constitutional and Municipal Law. Journal of Kyiv University of Law*, 2, 45–48. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.08> [in Ukrainian].
6. Borovyk, V.A. (2025). Obmezhenia konstytutsiinykh prav pid chas voiennoho stanu: pravovi harantii ta mizhnarodni pidkhody [Restrictions of constitutional rights during martial law: legal safeguards and international approaches]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 10, 328–332. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/73> [in Ukrainian].
7. Biloskurska, O.V., & Fedorchuk, M.D. (2022). Normatyvno-pravove rehuliuвання obmezhenia konstytutsiinykh prav i svobod liudyny i hromadianyna v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Regulatory framework for restricting constitutional rights and freedoms under martial law in Ukraine]. *Pravova derzhava – Legal State*, 46, 7–18. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257802> [in Ukrainian].

8. Shapoval, V.D. (2022). Osoblyvosti obmezhenia prav ta svobod liudyny i hromadianyna v umovakh voiennoho stanu [Specifics of restricting the rights and freedoms of individuals and citizens under martial law]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal, 12, 115–118. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/22> [in Ukrainian].

9. Prezydent Ukrainy. (2022). Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz №64/2022 vid 24.02.2022 r. [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree No.64/2022]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy №389-VIII vid 12.05.2022 r. [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine No.389-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

11. Kovaliv, M.V., Havryltsiv, M.T., & Lepish, N.Ya. (Eds.). (2022). Konstytutsiini prava i svobody liudyny ta hromadianyna v umovakh voiennoho stanu: Materialy naukovoho seminaru (23.06.2022) [Constitutional rights and freedoms under martial law: Proceedings of the scholarly seminar]. Lviv: LvDUVS. https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytuciyni_prava_i_svobody_lyudyny_ta_gromadyanyna_v_umovah_voyennogo_stanu_2022.pdf [in Ukrainian].

12. White, J. (2023). Constitutionalizing the EU in an age of emergencies. *Journal of Common Market Studies*, 61(S1), 60–76. <https://doi.org/10.1111/jcms.13415>

13. Sedelius, T., Mashtaler, O., & Raunio, T. (2024). Semi-presidentialism and war: Executive leadership models in Ukraine during Zelenskyi's presidency. *East European Politics*, 40(4), 658–683. <https://doi.org/10.1080/21599165.2024.2369978>

14. Szentgáli-Tóth, B.A. (2025). Central and Eastern Europe's constitutional review during public health emergencies: Analysis based on the ConstCovid database. *Access to Justice in Eastern Europe*, 8(2), 69–92. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-N000329>

